

UCHWAŁA

Dnia 29 kwietnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa Spółdzielni Mieszkaniowej w N.
przeciwko B. M. i A. M.
o orzeczenie o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 29 kwietnia 2022 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w G.
postanowieniem z dnia 26 lutego 2021 r., sygn. akt III Ca [...],

1. Jaki charakter - majątkowy czy niemajątkowy - ma roszczenie o stwierdzenie wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu oparte na podstawie art. 11 ust. 1¹ ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1465) w związku z tym, że skutkiem utraty spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mającego charakter majątkowy jest jednoczesna utrata prawa niemajątkowego, jakim jest prawo członkostwa w spółdzielni?”,

a w zależności od odpowiedzi na powyższe pytanie:

2. Który sąd - rejonowy czy okręgowy - bez względu na wartość przedmiotu sporu jest rzeczowo właściwy z mocy art. 17 pkt 1 k.p.c. do rozpoznania sprawy o stwierdzenie wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu?”.

podjął uchwałę:

1) Sprawa o orzeczenie przez sąd o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu (art. 11 ust. 1¹ ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, jedn. tekst: Dz. U. z 2021 r., poz. 1208) ma charakter majątkowy.

2) Odmawia podjęcia uchwały w pozostałym zakresie.

UZASADNIENIE

Powódka Spółdzielnia Mieszkaniowa w N. w oparciu o art. 11 ust. 1¹ ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1465; dalej: „u.s.m.”) wniosła o wydanie orzeczenia o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego pozwanych B. M. i A. M., zamieszkałych w N. przy ulicy W..

Wyrokiem z dnia 2 sierpnia 2020 r. Sąd Rejonowy w M. oddalił powództwo. Ustalił, że dnia 30 marca 1992 r. Spółdzielnia Mieszkaniowa w N. przydzieliła B. M. i A. M. mieszkanie kategorii M-4 na warunkach lokatorskiego prawa do lokalu w budynku przy ulicy W.. Pozwani nie uiszczali opłat z tytułu korzystania z lokalu mieszkalnego. W związku z tym powódka dochodziła przysługujących jej należności z tego tytułu na drodze powództw kierowanych do Sądu Rejonowego w M.. Sąd Rejonowy w M. dnia 11 lipca 2017 r. wydał wyrok, w którym zasądził na rzecz Spółdzielni od pozwanych kwotę 15 256,94 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 26 lutego 2015 r., przy czym zasądzoną kwotę rozłożył na 61 rat miesięcznych. Wyrok stał się prawomocny z dniem 26 stycznia 2018 r., tj. w dniu wydania przez Sąd Okręgowy w G. wyroku oddalającego obie apelacje stron. Następnie w dniu 25 kwietnia 2018 r. Sąd Rejonowy w M. wydał wyrok, w którym zasądził od pozwanych na rzecz Spółdzielni Mieszkaniowej w N. kwotę 17 028,74 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 18 marca 2013 r. Następnie w dniu 5 kwietnia 2019 r. Sąd Okręgowy w G., wyrokiem wydanym w sprawie XVI Ca [...], zmienił zaskarżony wyrok zasądzając od pozwanych na rzecz powódki kwotę 17 000,56 zł i oddalając apelację w pozostałym zakresie.

Pozwani od kilku lat pozostają w sporze z powódką na tle rozliczenia finansowego dotyczącego ich lokalu mieszkalnego. Zdaniem pozwanych powódka nieprawidłowo nalicza opłaty związane z eksploatacją mieszkania, zawyżając ich wysokość oraz niezasadnie obciąża pozwanych innymi kosztami. Pomędzy stronami toczyły się także postępowania sądowe o uchylenie i stwierdzenie nieistnienia uchwał w sprawie wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego, które każdorazowo zakończyły się uchyleniem uchwał

Spółdzielni Mieszkaniowej w tym przedmiocie, a także postępowania egzekucyjne, podczas których dokonano m.in. zajęcia emerytury, renty i innych świadczeń pozwanych. Zadłużenie egzekwowane przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w M. na podstawie tytułu wykonawczego w postaci wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 5 kwietnia 2019 r, sygn. akt XVI Ca [...] zaopatrzonego w klauzulę wykonalności z dnia 12 czerwca 2019 r. oraz na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 9 lutego 2018 r, sygn. akt III Ca [...] zaopatrzonego w klauzulę wykonalności z dnia 27 lutego 2019 r. wynosi łącznie 27 479,16 zł. Pozwani terminowo i w pełnej wysokości spłacają zadłużenie rozłożone na raty wyrokiem Sądu Rejonowego w M. z dnia 11 lipca 2017 r., sygn. akt I C [...]. Pozostałe zadłużenie wskazywane przez powódkę jest przedmiotem sporu sądowego między stronami.

Sąd Rejonowy uznał powództwo za niezasadne. Zgodnie z art. 4 ust. 1 u.s.m. członkowie spółdzielni, którym przysługują spółdzielcze prawa do lokali, są obowiązani uczestniczyć w pokrywaniu kosztów związanych z eksploatacją i utrzymaniem nieruchomości w częściach przypadających na ich lokale, eksploatacją i utrzymaniem nieruchomości stanowiących mienie spółdzielni przez uiszczanie opłat zgodnie z postanowieniami statutu. Natomiast zgodnie z treścią art. 11 ust. 1¹ ww. ustawy, w przypadku zaległości z zapłatą opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1, za okres co najmniej 6 miesięcy, rażącego lub uporczywego wykraczania osoby korzystającej z lokalu przeciwko obowiązującemu porządkowi domowemu albo niewłaściwego zachowania tej osoby czyniącego korzystanie z innych lokali lub nieruchomości wspólnej uciążliwym, spółdzielnia może w trybie procesu żądać orzeczenia przez sąd o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego. Jeżeli podstawą żądania orzeczenia o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego jest zaleganie z zapłatą opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1, nie można orzec o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do tego lokalu, jeżeli najpóźniej przed zamknięciem rozprawy przed sądem pierwszej instancji, a jeżeli wniesiono apelację - przed sądem drugiej instancji członek spółdzielni uiszcza wszystkie zaległe opłaty.

Treść przepisów mających zastosowanie w sprawie została ustalona ustawą z dnia 20 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, ustawy -

kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2017 r., poz. 1596), która weszła w życie 9 września 2017 r. (zmieniła ona m.in. art. 11 ust. 1¹ u.s.m.). Wcześniej przepis ten przewidywał, że spółdzielnia może podjąć uchwałę o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego: 1) jeżeli członek pomimo pisemnego upomnienia nadal używa lokalu niezgodnie z jego przeznaczeniem lub zaniedbuje obowiązki, dopuszczając do powstania szkód, lub niszczy urządzenia przeznaczone do wspólnego korzystania przez mieszkańców albo wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali, lub 2) jeżeli członek jest w zwłoce z uiszczeniem opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1, za 6 miesięcy. W normie regulującej wygaśnięcie prawa zmieniono zatem podmiot wygaszający to prawo oraz zastąpiono pojęcie zwłoki w uiszczaniu opłat na „zaleganie z zapłatą opłat”. Zdaniem Sądu, intencją ustawodawcy było przeniesienie kompetencji do wygaszania tego prawa ze spółdzielni na sąd. Natomiast pojęcie „zaległość” na gruncie u.s.m. należy rozumieć jako zwłoka, a nie jako zwykłe opóźnienie.

Powodowie już przynajmniej od kilku lat pozostają we wzajemnych sporze co do wysokości naliczanych przez Spółdzielnię opłat eksploatacyjnych i innych kosztów, a także prawidłowego księgowania i rozliczania czynionych przez nich wpłat. Powódka udowodniła, że jedynie dwie grupy należności zostały zasądzone, przy czym analiza uzasadnień zapadłych orzeczeń wskazuje jednoznacznie, iż stanowisko pozwanych oraz ich faktyczne postępowanie uległo istotnym modyfikacjom pomiędzy poszczególnymi sprawami sądowymi. Nie można zatem twierdzić, że uporczywie i bez uwzględniania obiektywnych okoliczności trwają przy początkowym stanowisku, a zatem, iż pozostają w zwłoce z uiszczaniem opłat, w szczególności uwzględnionych w drugim wyroku. Zachowanie zaś powodów, powstrzymujących się z regulowaniem pełnych opłat, które stanowiło reakcję na niewłaściwe w ich ocenie zachowanie Spółdzielni, nie może być ocenione jako zawinione, czy rażąco niedbałe zaniechanie skierowane na szkodzenie Spółdzielni. Sąd uznał więc, że nie została spełniona podstawowa przesłanka ustawowa w postaci zalegania z opłatami (rozumianymi jako zwłoka w zapłacie) określonymi w art. 4 ust. 1, za okres co najmniej 6 miesięcy. Wykluczało to orzeczenie o

wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego pozwanych na podstawie art. 11 ust. 1¹ u.s.m. Orzeczeniu o wygaśnięciu prawa sprzeciwiała się także okoliczność, iż powodowa Spółdzielnia nie dopełniła obowiązku notyfikacji zamiaru wystąpienia z takim powództwem i wyznaczeniem dodatkowego, miesięcznego terminu do zapłaty zaległych i bieżących należności, a zatem naruszyła obowiązek z art. 11 ust. 8 u.o.p.l.

Rozpoznając apelację powódki wniesioną od wyroku Sądu Rejonowego, Sąd Okręgowy w G. powziął poważne wątpliwości prawne, którym dał wyraz w postanowieniu z dnia 26 lutego 2021r. przytoczonym na wstępie.

Wskazał, że art. 3 u.s.m. w brzmieniu obowiązującym od dnia 9 września 2017 r., automatycznie łączy członkostwo z prawem do lokalu, co powoduje z jednej strony ustanie członkostwa z chwilą utraty jednego z wyżej wymienionych praw do lokalu lub roszczeń, a z drugiej konieczność rezygnacji z dotychczasowych zasad przystępowania do spółdzielni, obejmujących wnoszenie udziałów członkowskich, wpłatę wpisowego i składanie deklaracji członkowskiej. Nowelizacja ta jest odpowiedzią na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 lutego 2015 r., K 60/13 (OTK-A 2015, nr 2, poz. 11), w którym stwierdzono m.in., że art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych w zakresie, w jakim dopuszcza członkostwo w spółdzielni mieszkaniowej podmiotów, którym nie przysługuje spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, prawo odrębnej własności lokalu lub ekspektatywa odrębnej własności lokalu, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 Konstytucji RP. Niedopuszczalne jest bowiem - z konstytucyjnego punktu widzenia - by podmioty niemające interesu w realizacji ustawowych celów danej spółdzielni mogły korzystać z praw korporacyjnych, a tym samym osłabiać możliwość wpływania na decyzje przez członków, których potrzeby mieszkaniowe zaspokajane są przez tę spółdzielnię. Oba prawa, tj. prawo majątkowe (prawo do lokalu) i prawo niemajątkowe (członkostwo w spółdzielni) - na skutek powyższej nowelizacji - tak ściśle powiązane ze sobą, że trudno jednoznacznie stwierdzić przewagę któregośkolwiek z nich w tak ukształtowanej wzajemnej ich korelacji. Przepis art. 3 ust. 1 u.s.m. wiąże członkostwo z prawem do lokalu już posiadany, albo z takim, które ma zostać uzyskane w przyszłości, co przesądza o nabyciu przez pozwanych prawa członkostwa w spółdzielni, a tym

samym o kształtowaniu ich sytuacji prawnej w niniejszym postępowaniu w zakresie obu tych praw - prawa majątkowego i niemajątkowego.

W orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 1959 r., IV CO 5/59 (OSNCK 1960, nr 3, poz. 76) uznano, że członkostwo w spółdzielni poza sferą majątkową obejmuje także obowiązki prawa o charakterze organizacyjno-zrzeszeniowym, mające cechy niemajątkowe. Sprawa o unieważnienie uchwały walnego zgromadzenia członków spółdzielni o wykluczeniu z niej członka ma charakter sprawy o prawa niemajątkowe (choć nie wyłącznie) i rozpoznanie takiej sprawy należy do właściwości sądu okręgowego (wojewódzkiego), także wówczas, gdy łącznie poszukiwane jest roszczenie majątkowe.

W rozpoznawanej sprawie o ustalenie wygaśnięcia lokatorskiego prawa do lokalu po zmianach dokonanych w ustawie o spółdzielniach mieszkaniowych z dnia 9 września 2017 r. prymat prawa majątkowego jako cechującego rodzaj roszczenia wcale nie jest oczywisty. Tak ścisłe powiązanie obu tych praw (majątkowego i niemajątkowego) dokonane mocą wyżej powołanej nowelizacji w zasadzie czyni je równorzędnymi. W tej sytuacji, skoro dla właściwości Sądu Okręgowego są zastrzeżone sprawy rozstrzygające o prawach niemajątkowych i łącznie z nimi dochodzonych roszczeniach majątkowych (art. 17 pkt 1 k.p.c.), to powstaje wątpliwość, czy powiązana z wygaśnięciem lokatorskiego prawa do lokalu utrata członkostwa w spółdzielni, jako prawa niemajątkowego, nie determinuje właściwości rzeczowej sądu okręgowego. Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 stycznia 2015 r., II CZ 87/14 stwierdził, że podstawą wyróżnienia kategorii praw majątkowych i niemajątkowych jest typowy interes, jaki realizują (tak samo w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2010 r., I CZ 8/10 i uchwale Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2004 r., III CZP 100/03) i że bez znaczenia dla kwalifikacji sprawy jako majątkowej pozostaje okoliczność, że pośrednio wydane orzeczenie może oddziaływać także na dobra niemajątkowe. Mając jednak na uwadze wyżej wskazaną korelację obu praw Sąd Okręgowy powziął wątpliwości, czy rozstrzygnięcie o wygaśnięciu lokatorskiego prawa do lokalu jedynie pośrednio wpłynie na dobra niemajątkowe pozwanych, bowiem rozstrzygnięcie w sposób kompleksowy ukształtuje ich sytuację, bez względu na sposób sformułowania żądania pozwu. W takiej sytuacji należałoby stwierdzić, że sama sprawa jest

sprawą częściowo o prawa majątkowe i częściowo o prawa niemajątkowe, tj. sprawą o charakterze mieszanym, a wówczas - zgodnie z zapatrywaniem Sądu Najwyższego wskazanym w uzasadnieniu uchwały z dnia 7 stycznia 2004 r., III CZP 100/03 - właściwym do jej rozpoznania jest sąd okręgowy. W rozpoznawanej sprawie nie mamy do czynienia z typową sytuacją przewidzianą przepisem art. 17 pkt 1 k.p.c., tj., że punktem wyjścia jest naruszenie prawa niemajątkowego i dopiero z tego naruszenia wywodzone jest roszczenie majątkowe. Niemniej jednak korelacja obu tych praw jest tak ścisła, że ich rozgraniczenie - w świetle ukształtowanej w sprawie sytuacji prawnej strony pozwanej - jest niemożliwe. Kompleksowość rozstrzygnięcia może czynić tę sprawę sprawą o charakterze mieszanym, bez względu na to, że sformułowanie pozwu przybrało postać roszczenia majątkowego, którego wartość określona została na kwotę 2629,35 zł.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione zagadnienie prawne, dotyczące kwalifikacji sprawy – jako majątkowej albo niemajątkowej z perspektywy art. 17 pkt 1 i pkt 4 k.p.c. - zainicjowanej powództwem spółdzielni mieszkaniowej o wygaśnięcie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego, wyłoniło się w związku ze zmianą stanu prawnego w następstwie wejścia w życie ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2017 r., poz. 1596). Właściwość rzeczową sądów okręgowych jako sądu pierwszej instancji określa art. 17 k.p.c. Do ich właściwości należą w szczególności sprawy o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe oprócz spraw o ustalenie lub zaprzeczenia pochodzenia dziecka, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie przysposobienia (pkt 1), o prawa majątkowe, których wartość przedmiotu sporu przewyższa siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania, o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami, o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym oraz spraw rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym (pkt 4).

Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach

mieszkaniowych (obecnie jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1208, dalej: „u.s.m.”) – w brzmieniu obowiązującym po tej nowelizacji - członkiem spółdzielni jest m.in. osoba fizyczna, choćby nie miała zdolności do czynności prawnych albo miała ograniczoną zdolność do czynności prawnych: której przysługuje spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego; której przysługuje roszczenie o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego (pkt 3). W myśl art. 3 ust. 2 u.s.m., członkami spółdzielni są oboje małżonkowie, jeżeli prawo do lokalu przysługuje im wspólnie, albo jeżeli wspólnie ubiegają się o zawarcie umowy o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego albo prawa odrębnej własności lokalu. Artykuł 3² u.s.m. stanowi, że członkostwo w spółdzielni powstaje z chwilą: nabycia roszczenia o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego (pkt 1); zawarcia umowy nabycia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu (pkt 3); zawarcia umowy o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego, jeżeli członkostwo nie zostało nabyte wcześniej (pkt 4); upływu terminu jednego roku, o którym mowa w art. 15 ust. 4, w przypadkach przewidzianych w art. 15 ust. 2 i 3, jeżeli przed upływem tego terminu jedna z osób, o których mowa w art. 15 ust. 2 lub 3, złożyła pisemne zapewnienie o gotowości zawarcia umowy o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego, z zastrzeżeniem pkt 6 (pkt 5); prawomocnego rozstrzygnięcia przez sąd w postępowaniu nieprocesowym lub wyboru dokonanego przez spółdzielnię, o których mowa w art. 15 ust. 4, w przypadkach przewidzianych w art. 15 ust. 2 i 3, jeżeli pisemne zapewnienie o gotowości zawarcia umowy o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego zgłosiła więcej niż jedna osoba (pkt 6). Według natomiast art. 3 ust. 6 u.s.m. członkostwo w spółdzielni ustaje z chwilą: wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego (pkt 1) wygaśnięcia roszczenia o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego (pkt 5). Artykuł 3 ust. 8 stanowi, że jeżeli członkowi przysługuje w danej spółdzielni więcej niż jeden tytuł prawny do lokalu będący podstawą uzyskania członkostwa, utrata członkostwa następuje dopiero w przypadku utraty wszystkich tytułów prawnych do lokali w ramach tej spółdzielni. Przepis ten stosuje się odpowiednio do członka, który jest stroną umowy lub umów o budowę lokalu lub

lokali.

Artykuł 11 ust. 1 u.s.m. stanowi, że spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego wygasa z chwilą ustania członkostwa oraz w innych wypadkach określonych w niniejszym rozdziale. Według natomiast art. 11 ust. 1¹, w przypadku zaległości z zapłatą opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1, za okres co najmniej 6 miesięcy, rażącego lub uporczywego wykraczania osoby korzystającej z lokalu przeciwko obowiązującemu porządkowi domowemu albo niewłaściwego zachowania tej osoby czyniącego korzystanie z innych lokali lub nieruchomości wspólnej uciążliwym, spółdzielnia może w trybie procesu żądać orzeczenia przez sąd o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego. Jeżeli podstawą żądania orzeczenia o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego jest zaleganie z zapłatą opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1, nie można orzec o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do tego lokalu, jeżeli najpóźniej przed zamknięciem rozprawy przed sądem pierwszej instancji, a jeżeli wniesiono apelację - przed sądem drugiej instancji członek spółdzielni uiszcza wszystkie zaległe opłaty. Według art. 11 ust. 1² u.s.m. w przypadku gdy spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego przysługuje małżonkom wspólnie, sąd może orzec o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego wobec jednego z małżonków albo wobec obojga małżonków. Dopełnieniem tej regulacji jest art. 11 ust. 1⁴ u.s.m., zgodnie z którym z chwilą gdy orzeczenie sądu, o którym mowa w ust. 1¹ i 1², stanie się prawomocne, spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego wygasa. W przypadku, o którym mowa w ust. 1², spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego wygasa wobec jednego z małżonków albo wobec obojga małżonków.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego na tle art. 17 k.p.c. wielokrotnie rozważano charakter majątkowy albo niemajątkowy poszczególnych spraw, przyjmując niekiedy niejednolite kryteria ich rozróżnienia. W wielu orzeczeniach oceny tej dokonywano z perspektywy skutków orzeczenia w odniesieniu do mienia strony inicjującej postępowanie sądowe. O majątkowym charakterze roszczenia procesowego decyduje więc ściśle powiązanie zasadniczego przedmiotu rozstrzygnięcia z mieniem powoda lub - inaczej ujmując - bezpośredni wpływ rozstrzygnięcia na stan mienia powoda lub bezpieczeństwo tego mienia (por.

uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2002 r., IV CZ 29/02, OSP 2003, nr 4, poz. 52). Jeżeli oczekiwania powoda co do rozstrzygnięcia sądu skierowane są bezpośrednio na zaspokojenie interesu ekonomicznego, to sprawa dotyczy praw majątkowych, jeżeli zaś zamiarem powoda jest ukształtowanie stosunków osobistych, to roszczenie ma charakter niemajątkowy, bo nie zmierza do osiągnięcia bezpośredniego skutku ekonomicznego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2002 r., I CZ 163/02, OSP 2004, nr 5, poz. 60). W uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2009 r., III CZP 54/09 (OSNC 2010, nr 3, poz. 34) zwrócono uwagę na to, że pojęcia „sprawa o prawa majątkowe” oraz „sprawa o prawa niemajątkowe” nie zostały zdefiniowane ani w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych – która też posługuje się tymi pojęciami - ani w kodeksie postępowania cywilnego. O majątkowym lub niemajątkowym charakterze sprawy decyduje - najogólniej rzecz ujmując - ocena, czy dochodzone w sprawie prawa są bezpośrednio uwarunkowane interesami ekonomicznymi podmiotu uprawnionego. Przez sprawę o prawa majątkowe w rozumieniu art. 13 u.k.s.c. należy rozumieć sprawę, której przedmiotem jest żądanie (roszczenie) majątkowe, a więc której pozytywne rozstrzygnięcie przedstawia dla powoda wartość majątkową. W wyżej powołanych orzeczeniach dla kwalifikacji charakteru sprawy, czy ma ona charakter majątkowy albo niemajątkowy, znaczenie nadawano więc przede wszystkim oczekiwaniom powoda co do rozstrzygnięcia sądu i wpływu tego orzeczenia na jego sferę majątkową.

Niejednokrotnie dla określenia charakteru roszczenia wskazywano, że należy brać pod uwagę interes obydwu stron, tj., czy sprawa ma bezpośredni związek z ekonomicznym interesem stron (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2014 r., V CZ 16/14, nie publ.), czy wywołuje bezpośredni wpływ na stosunki lub sytuację majątkową stron (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2009 r., IV CZ 59/09, nie publ. i z dnia 5 grudnia 2008 r., III CZ 39/08, nie publ.) względnie czy żądanie ma prowadzić do ochrony majątkowego czy niemajątkowego (zindywidualizowanego) interesu powoda lub pozwanego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2013 r., V CZ 7/13, nie publ.). W świetle tych orzeczeń sprawami majątkowymi są wszelkie spory o prawa

wywodzące się bezpośrednio ze stosunków obejmujących ekonomiczne interesy stron. Niemajątkowe są natomiast sprawy służące ochronie dóbr osobistych oraz stosunków rodzinnych pomiędzy małżonkami, krewnymi, powinowatymi. W uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów – zasady prawej - Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2011 r., III CZP 126/10 (OSNC 2011, nr 11, poz. 117), podobnie jak wcześniej w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2005 r., III CZP 111/05 (OSNC 2006, nr 11, poz. 183) uznano, że występujący na gruncie przepisów art. 17 pkt 1 i 4 k.p.c. podział spraw na majątkowe i niemajątkowe jest odbiciem podziału praw występującym na gruncie prawa materialnego, w którym podstawą wyróżnienia kategorii praw majątkowych i niemajątkowych jest typowy interes, jaki prawa te realizują. Podział praw podmiotowych na majątkowe i niemajątkowe odpowiada różnej treści - majątkowej i niemajątkowej - stosunków, których te prawa dotyczą lub oparty jest na tym, czy prawa podmiotowe są bezpośrednio uwarunkowane ekonomicznym interesem uprawnionego podmiotu. Według tych kryteriów, do praw majątkowych zalicza się w szczególności prawa rzeczowe, wierzytelności opiewające na świadczenia majątkowe, prawa majątkowo-mażeńskie oraz istotną część praw kwalifikowanych jako tzw. własność intelektualna. Bez znaczenia dla uznania konkretnego prawa podmiotowego za prawo majątkowe jest przy tym to, czy ma ono jakąś wartość rynkową. Do praw niemajątkowych zalicza się prawa osobiste i prawa rodzinne niemajątkowe, stanowiące element stosunków między małżonkami, krewnymi, powinowatymi i przysposobionymi. Podobne stanowisko zostało zajęte w innych orzeczeniach Sądu Najwyższego (por. postanowienia: z dnia 3 października 2001 r., V CZ 150/01, OSNC 2002, nr 6, poz. 78, z dnia 7 listopada 2003 r., I CK 349/03, nie publ., z dnia 27 listopada 2003 r., III CZ 118/03, nie publ., z dnia 24 czerwca 2004 r., III CZ 41/04, nie publ., z dnia 15 lutego 2006 r., IV CZ 13/06, nie publ., z dnia 22 października 2010 r., V CSK 160/10, nie publ., z dnia 22 czerwca 2012 r., V CSK 291/11, nie publ., z dnia 17 listopada 2011 r., III CZ 58/11, nie publ., z dnia 28 lutego 2013 r., IV CSK 719/12, nie publ., z dnia 16 października 2014 r., III CZ 42/14, nie publ. i z dnia 28 stycznia 2015 r., II CZ 87/14, nie publ.).

W orzecznictwie do praw niemajątkowych zaliczano również tak zwane prawa organizacyjne wynikające z przynależności do korporacji o charakterze

gospodarczym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2006 r., V CSK 53/05, OSP 2007, nr 2, poz. 14, orzeczenie z dnia 20 lipca 1955 r., II CR 2072/54, OSN 1956, nr I, poz. 22 oraz postanowienia z dnia 27 lutego 2001 r., V CZ 4/01, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 124 i z dnia 13 sierpnia 2002 r., IV CKN 329/01, nie publ.). W odniesieniu do uchwał podejmowanych w spółkach kapitałowych w orzecznictwie Sądu Najwyższego ostatecznie ukształtowało się stanowisko, zgodnie z którym sprawy te mogą mieć charakter spraw o prawa niemajątkowe albo o prawa majątkowe, w zależności od przedmiotu zaskarżonej uchwały (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2001 r., V CZ 150/01, OSNC 2002, nr 6, poz. 78, z dnia 27 lutego 2003 r., IV CZ 5/03, „Izba Cywilna” 2003, nr 12, s. 45, z dnia 24 czerwca 2004 r., III CZ 41/04, nie publ., z dnia 7 lipca 2005 r., V CZ 81/05, nie publ., z dnia 27 lipca 2006 r., III CZ 55/05, nie publ., z dnia 22 października 2010 r., V CSK 160/10, nie publ.). Podobnie w odniesieniu do spraw o uchylenie uchwał wspólnoty mieszkaniowej przyjęto, że o majątkowym albo niemajątkowym charakterze tych spraw decyduje przedmiot zaskarżonej uchwały, tj. czy dotyczy ona praw majątkowych, czy niemajątkowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2001 r., V CZ 4/01, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 124, z dnia 11 lutego 2003 r., V CZ 208/02, nie publ., z dnia 16 listopada 2006 r., II CZ 78/06, nie publ., z dnia 15 lutego 2007 r. II CZ 124/06, „Izba Cywilna” 2008, nr 12, s. 49, z dnia 16 stycznia 2009 r., III CZ 43/08, nie publ., z dnia 9 września 2010 r., I CZ 44/10, nie publ., a także uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2004 r., III CZP 100/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 29 i z dnia 9 grudnia 2005 r., III CZP 111/05, OSNC 2006, nr 11, poz. 183).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto również, iż bez znaczenia dla kwalifikacji sprawy jako majątkowej pozostaje okoliczność, że wydane orzeczenie pośrednio może oddziaływać także na dobra niemajątkowe (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2013 r., III CZ 55/13, nie publ. oraz z dnia 6 listopada 2014 r., II CZ 64/14, nie publ.). Jeżeli natomiast rozstrzygnięcie ma oddziaływać bezpośrednio na sferę dóbr osobistych powoda, a tylko pośrednio na sferę ekonomiczną, która ma charakter pośredni i drugoplanowy, to sprawa ma charakter niemajątkowy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2008 r., II CZ 4/08, nie publ.).

Odnośnie do samych spraw spółdzielczych w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2009 r., I CZ 25/09 (nie publ.) przyjęto, że ponieważ własnościowe prawo do lokalu spółdzielczego ma charakter majątkowy, sprawa o ustalenie treści tego prawa także ma charakter majątkowy. Decydujące znaczenie ma tu bowiem przedmiot prawa, którego dotyczy powództwo o ustalenie. Poza tym rozstrzygnięcie w tym przedmiocie wpływa na interesy ekonomiczne obydwu stron. Natomiast w sprawach o uchylenie, ustalenie lub stwierdzenie nieważności uchwał organów spółdzielni charakter roszczenia ujmuje się w tożsamy sposób. O majątkowym lub niemajątkowym charakterze spraw o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwał organów spółdzielni decyduje przedmiot zaskarżonej uchwały. W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego podstawą wyróżnienia kategorii praw majątkowych i praw niemajątkowych jest typowy interes, jaki one realizują (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2010 r., I CZ 8/10, nie publ., z dnia 28 maja 2013 r., V CZ 7/13, nie publ. oraz z dnia 14 marca 2018 r., II CZ 5/18, nie publ.). Sprawa o uchylenie, ustalenie nieistnienia oraz o stwierdzenie nieważności uchwały organów spółdzielni jest sprawą o prawa niemajątkowe, w której skarga kasacyjna jest dopuszczalna (art. 398¹ § 1 w związku z art. 398² § 1 k.p.c.), jeżeli przedmiotem zaskarżonej uchwały są prawa lub obowiązki o charakterze niemajątkowym (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 10 maja 2011 r., III CZP 126/10 (OSNC 2011, nr 11, poz. 117)). Również samo wykluczenie członka ze spółdzielni nosi charakter niemajątkowy (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 1959 r., 4 CO 5/59, OSNCK 1960, nr 3, poz. 76, orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 1955 r., II CR 2072/54, OSNCK 1956, nr 1, poz. 22, uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 10 maja 2011 r., III CZP 126/10, OSNC 2011, nr 11, poz. 117, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2015 r., I CZ 46/15, nie publ.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że członkostwo w spółdzielni jest prawem niemajątkowym o charakterze osobistym. Powstaje bowiem w drodze przyjęcia danej osoby w poczet członków na podstawie złożonej przez tę osobę deklaracji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2012 r., II CZ 185/11, nie publ.). Sprawa związana z ubieganiem się o członkostwo spółdzielni, które jest uprawnieniem niemajątkowym,

należy do właściwości sądu wojewódzkiego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 września 1984 r., IV CZ 143/84, OSNC 1985, nr 4, poz. 60). Generalnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano, że sprawy dotyczące stosunku członkostwa spółdzielni, a w szczególności sprawy o przyjęcie do spółdzielni oraz sprawy dotyczące wykluczenia ze spółdzielni albo wykreślenia z rejestru jej członków, mają charakter spraw niemajątkowych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 września 1984 r., IV CZ 143/84, OSNCP 1985, nr 4, poz. 60, z dnia 19 maja 1986 r., IV CZ 65/86, OSNCP 1987, nr 8, poz. 124). W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2009 r., I CZ 111/08 (Pal. 2009, nr 3-4, s. 255) podkreślono, że wszelkie stosunki prawne z zakresu prawa spółdzielczego są pochodne od podstawowego stosunku członkostwa w spółdzielni, którego niemajątkowy charakter nie budzi wątpliwości.

Z przedstawionych wcześniej przepisów ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych niewątpliwie wynika – tak jak przyjął to Sąd drugiej instancji – ścisłe powiązanie stosunku członkostwa w spółdzielni mieszkaniowej z posiadaniem m.in. prawa do spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego. Z jednej bowiem strony, członkiem spółdzielni może być osoba fizyczna, której przysługuje lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego (art. 3 ust. 1 pkt 1 u.s.m.) albo małżonkowie, jeżeli prawo do lokalu przysługuje im wspólnie (art. 3 ust. 2 u.s.m.). Z drugiej strony, członkostwo w spółdzielni mieszkaniowej ustaje z chwilą wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego (art. 3 ust. 6 u.s.m.). Wyjątek dotyczy tylko sytuacji określonej w art. 3 ust. 8 u.s.m. Jeżeli bowiem członkowi przysługuje w danej spółdzielni więcej niż jeden tytuł prawny do lokalu będącego podstawą uzyskania członkostwa, utrata członkostwa następuje dopiero w przypadku utraty wszystkich tytułów prawnych do lokali w ramach tej spółdzielni.

Analiza treści art. 11 ust. 1 zd. pierwsze u.s.m. – po zmianach dokonanych ustawą z dnia 20 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, ustawy - kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2017 r., poz. 1596) - prowadzi do wniosku, że ustawodawca w tym przepisie wyodrębnił dwie zasadnicze przyczyny wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego, tj. z powodu ustania członkostwa oraz w innych

wypadkach określonych w niniejszym rozdziale. Do tej drugiej grupy przyczyn wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego należy zaliczyć sytuację unormowaną w art. 11 ust. 1¹ u.s.m., zgodnie z którym spółdzielnia może w trybie procesu żądać orzeczenia przez sąd o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego w przypadku zaległości z zapłatą opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1, za okres co najmniej 6 miesięcy, rażącego lub uporczywego wykraczania osoby korzystającej z lokalu przeciwko obowiązującemu porządkowi domowemu albo niewłaściwego zachowania tej osoby czyniącego korzystanie z innych lokali lub nieruchomości wspólnej uciążliwym. W razie uprawomocnienia się takiego orzeczenia spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego wygasa (art. 11 ust. 1⁴ u.s.m.), co powoduje *ex lege* utratę członkostwa w spółdzielni (art. 3 ust. 6 pkt 1), chyba że zachodzi wyjątek określony w art. 3 ust. 8 u.s.m. W sytuacji, której dotyczy art. 11 ust. 1¹ u.s.m., dochodzi więc do odwrócenia zasady wyrażonej w art. 11 ust. 1 *in principio* u.s.m., a mianowicie, że to nie utrata członkostwa w spółdzielni mieszkaniowej powoduje wygaśnięcie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu, lecz wygaśnięcie tego prawa powoduje skutek *ex lege* w postaci utraty członkostwa w spółdzielni.

Powództwo spółdzielni mieszkaniowej przewidziane w art. 11 ust. 1¹ u.s.m. zostało wyraźnie skonstruowane jako dotyczące spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego. Według podziału praw podmiotowych stosowanego w prawie materialnym, spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego należy zaliczyć do praw majątkowych, mimo że z posiadaniem tego prawa nierozłącznie wiąże się stosunek członkostwa w spółdzielni mieszkaniowej, który oprócz elementów majątkowych zawiera w sobie elementy niemajątkowe. Jednakże przedmiotem powództwa określonego w art. 11 ust. 1¹ u.s.m. jest wyłącznie prawo majątkowe. Dopiero prawomocne orzeczenie sądu uwzględniające powództwo wniesione na tej podstawie prawnej wywołuje skutek z mocy prawa w postaci utraty członkostwa w spółdzielni.

W powołanych orzeczeniach Sądu Najwyższego, w których oceniano charakter sprawy jako majątkowej albo niemajątkowej, kwestia ta aktualizowała się w odniesieniu do powództw, np. o uchylenie uchwały organu osoby prawnej, których charakter z punktu widzenia ich kwalifikacji według systematyki, którą

posłużył się ustawodawca w art. 17 pkt 1 i 4 k.p.c., nie był jednoznaczny. Tymczasem redakcja art. 11 ust. 1¹ u.s.m. wskazuje wprost, że zawarte w nim powództwo, o którym ma orzekać sąd, dotyczy prawa majątkowego, jakim jest spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego. Powództwo to zmierza też bezpośrednio do ochrony interesu ekonomicznego spółdzielni jako podmiotu inicjującego postępowanie, o czym przekonują także przesłanki określone w art. 11 ust. 1¹ u.s.m., które pozwalają na uwzględnienie tego powództwa. Są nimi zaleganie z zapłatą opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1, za okres co najmniej 6 miesięcy, rażące lub uporczywe wykraczanie osoby korzystającej z lokalu przeciwko obowiązującemu porządkowi domowemu albo niewłaściwe zachowanie tej osoby czyniące korzystanie z innych lokali lub nieruchomości wspólnej uciążliwym. Tak określone przesłanki uzasadniające uwzględnienie powództwa o wygaśnięcie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego wiążą się z ochroną sfery majątkowej spółdzielni polegającej na szkodzie majątkowej, jaką ponosi spółdzielnia w razie braku opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1 u.s.m. Zgodnie z tym przepisem, członkowie spółdzielni, którym przysługują spółdzielcze prawa do lokali, są obowiązani uczestniczyć w pokrywaniu kosztów związanych z eksploatacją i utrzymaniem nieruchomości w częściach przypadających na ich lokale, eksploatacją i utrzymaniem nieruchomości stanowiących mienie spółdzielni przez uiszczanie opłat zgodnie z postanowieniami statutu. Również pozostałe przesłanki uzasadniające wniesienie przez spółdzielnię powództwa o wygaśnięcie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu wiążą się z ochroną mienia spółdzielni, tak aby było możliwe jego prawidłowe wykorzystywanie dla zaspokajania potrzeb mieszkaniowych innych osób mających tytuł prawny do lokali znajdujących się w zasobach spółdzielni mieszkaniowych. Uwzględnienie powództwa powoduje także istotne zmiany w sferze majątkowej zarówno spółdzielni mieszkaniowej, jak i strony pozwanej. Z jednej bowiem strony spółdzielnia odzyskuje lokal mieszkalny, co do którego wygasło spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego, z czym wiąże się konieczność dokonania rozliczenia z osobą (osobami), której ten tytuł prawny przysługiwał, z drugiej zaś osoba (osoby) ta traci to prawo majątkowe, uzyskując roszczenie o dokonanie rozliczenia z tego tytułu ze spółdzielnią mieszkaniową. Należy też

podkreślić, że przedmiotem rozpoznania w sprawie zainicjowanej powództwem wniesionym przez spółdzielnię mieszkaniową na podstawie art. 11 ust. 1¹ u.s.m. nie są jakiegolwiek inne okoliczności poza wymienionymi w tym przepisie, w szczególności związane ze stosunkiem członkostwa w spółdzielni mieszkaniowej osoby posiadającej spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego. Nie jest więc to tego rodzaju sprawa, o której mowa w art. 17 pkt 1 k.p.c., tj. o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe. Zaliczenie sprawy do tej kategorii spraw wymaga, aby przedmiotem żądania, a tym samym rozstrzygnięcia sądu były także prawa niemajątkowe. Nie obejmuje to sytuacji, w której sąd orzeka wyłączenie o prawie majątkowym, a rozstrzygnięcie to z chwilą uprawomocnienia się z mocy prawa wywołuje także skutki niemajątkowe.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, zgodnie z którą sprawa zainicjowana omawianym powództwem jest sprawą o prawa majątkowe. Stanowisko wyrażone w uchwale jednocześnie uzasadniało odmowę odpowiedzi na przedstawione zagadnienie prawne w pozostałej części albowiem w takim przypadku, zgodnie z art. 17 pkt 4 k.p.c. właściwość rzeczowa sądów okręgowych zależy od wartości przedmiotu sporu.